

Lääkäriseura Coccyx ry

Teija Raaterovan Ylämaan lihakarjaa

Fribergien kelohirsitalo Juoppuaniemessä

Vaellus Unarinkönkälle

Ruskaretki Kierinkiin syyskuussa 2017

Jaakko Ylitalo pakinoi uitoista ja Unarista

Ludo vin -viinitietokilpailu

Ruskaretki

Coccyxlaisia kutsuttiin vuosikokoukseen ja ruskaretkelle Unariin. Pitkästä matkasta huolimatta 14 coccyxlaista tuli Kieringin kylään Teija Raaterovan matkailutilalle. Osallistujia olivat Anja, Chantal ja Kalevi, Eeva-Liisa ja Pertti, Kari ja Ritva, Léo ja Riitta, Martti ja Paula, Pirkko, Riitta ja Ritva. Lisäksi Ritva toi opiskelutoverinsa Françoisen ja Riitta Pariisin sairaalacollegansa Denisin ja kumppaninsa Patricen. Lapin ruska oli tänä syksynä myöhässä, lehtipuut olivat kyllä keltaisia, mutta haapojen ja maaruskan punertumista ei ollut vielä tapahtunut. Muutaman hetken paistoi värit kirkastava aurinko, muuten sää oli tihkusateinen ja viileä.

Yli 150 -vuotias Hietalan tilan päärakennus on kylän korkeimmalla töyräällä. Sen viereen on hiljattain rakennettu niinikään lautaverhoiltu 12 huoneen majoitusrakennus. Vanhaan tupaan ja navettaan on tehty kokoustiloja. Kun Teija ja silloinen miehensä olivat ostaneet tilan, he kuuluivat suureksi yllätykseksi kylän vanhuksilta, että *Hyvä kun talo palasi sukuun*. Sekä isän että äidin puolelta Teijan lappilainen suku on omistanut Hietalan taloa.

Kierinki on niin syrjäinen paikka, ja aikoinaan umpiperällä tien päässä, että se säästyi harvana kylänä polttamatta saksalaisilta Lapin sodassa, jota käytiin syyskuusta 1944 huhtikuuhun 1945. Alkuun oli ollut Neuvostoliiton vaatimia taisteluita Kemissä ja Rovaniemellä, mutta talvikausi oli asemasotaa Käsivarressa saksalaisten turvatessa joukkojen vetäytymistä poltetun maan taktiikalla ja räjäyttämällä sillat ja tierummut. 213 000 miehen armeijaa varustettiin ei kovin nopeasti saanut Norjan kautta pois, kun liittoutuneet olivat jo niskan päällä.

Valtavan paksut kelohirret ovat isossa pirtissä näkyvillä. Pakko niiden oli muinoin löytyä läheltä, mutta ei ikivanhoiksi kasvaneita ja pystyyn kuivuneita puita enää metsä-Lapissa ole. Fribergien kelohuviloiden hirretkin on tuotu Kuolan niemimaalta. Mäntymetsien rungot ovat nykyään korkeintaan niinsanotusti reidenpaksuisia. Avohakkuilla niitä on silti kerätty pinoiksi tien varteen.

Sunnuntaina tehtiin kävelyretki Vanhaan Aution, mikä oli ollut aikoinaan uittoväen kämppä Meltausjoella ja sitten Veitsiluoto Oy:n kelohirsillä laajennettu edustuskämppä. Kun pape-ritehdas fuusioitiin muihin yhtiöihin, myytiin metsämaat valtiolle ja jokivarsi kolmen kilometrin matkalta kalastusalueeksi Vanhan Aution mukana kolmelle silmälääkärille.

Saunatavat

Ounasjokivarren vanha tila Särestöniemi, ja sen kelohirsiset ateljee ja galleria kiinnostivat toiseenkin kertaan nähtyinä. Kunnan tietä ei vielä Reidarin kuuluisuuteen ja rikkauteen noustuakaan rakennettu erämaahan. Silti vuolaan jokimatkan tai kapean kärrypolun taakse hakeutuivat niin Kekkonen kuin aikansa julkikset juhlimaan vaikka helikopterikyödyllä. Jo vanhastaan laestadiolaisäidin luokse oli tultu herätyskokouksiin ja kommunisti-isän luo tupailtoihin. Äärimielipiteet taisivat erämaassa johtaa suvaitsevaisuuteen, kun ylivilkkaan Reidarin piirustaminen saivat vanhemmat kannustamaan taiteilijan uralle. Sirola-opisto oli hänen sivistyslaitoksensa Moskovon ja Helsingin akateemisiin taideopintoihin.

Reidar oli saunoja ja uimari. Rantasaunan katolta hän hyppäsi jokivarren lähteen kivikkoon raivattuun altaaseen. Galleriatalon saunasta pääsee kerroksen korkuiseen vihreään betoniiseen uima-altaaseen, jonka kosteus estää hirsiiä ja värikkäitä isoja maalauksia kuivumasta talvipakkasilla. Kekkonen poliitikkoseurueiden ja julkkisten edellytettiin uivan alastomina. Bakkanaaleista kirjoitettiin lehtiin enemmän tai vähemmän suorasukaisia juttuja.

Naistenlehtimaalarin tuotteliaisuus vieroksutti taidepiirejä, mutta runsaskuvioisten isojen teosten väriiloisto on sittemmin tullut arvostetuksi. Syleileviä miehiä on kuvattu pyhimysten ja piispojen hahmoissa tai sitten toisiinsa kietoutuneina lohina ja hylkeinä. Homoerootiset viitteet jäivät huomaamatta siveyden varti-joilta 1960 -luvulla.

Abstraktin oloisissa väripinnoissa näkyy eniten Lapin luonto, ruska ja eläimet. Reidarin erikoinen elämäntapa ja erämaakohde gallerioineen kiinnostaa kävijöitä edelleen.

Poikamies viihtyi läheisen äitinsä kuoltua Särestössä veljensä kanssa. Talo ja ateljee paloi-
vat, tilalle nousivat Reima ja Raili Pietilän suunnittelemat isot kelohonkarakennukset. Reidarilla oli paljon kirjoja ja klassillista musiikkia, kuninkaallinen verhoilla suojattu sänky ja leh-
mäntäljalla päällystetty hirsipeti isolle bernhardilaiskoiralle. Pohjolan Picassolla juhlimisen ja himokuntoilun kaudet vaihtelivat ja hän ehti tehdä pitkiä matkoja kaikille mantereille Antarktista myöten. Reidar kuoli sydän-
kohtaukseen 56 vuotiaana 1981.

Rakkaa ja ruskaa

Coccyxseurueeseen tekivät vaikutuksen Kalevin ja Chantalın Juoppuaniemen hirsihuvilat Unarin rannalla. Ranskalaisvieraat kyykkivät juolu-
koita ja puolukoita mäntykankaalta ja kaikki ihailivat pirunpeltoja eli rakkakivikkoja maas-
tossa ja rannan myötäisesti. Syyskäynti oli isännille vuoden ensimmäinen. Ihmettelyyn, miksei useammin, Kalevi vastasi, että *Riittää, kun on mahdollisuus tulla.*

Muutamat ajoivat autot Vanhalle Autiolle ja muut kävelivät kolmeksi arveltua, mutta seitsemäksi kilometriksi venynyttä reittiä kangasta ja pitkospuita pitkin männiköiden ja ruskanevojen kautta. Riippusillalla kalliopahtojen välissä ihailtiin vuolasta Unarinköngästä.

Puusaunan ja savusaunan lämpiämistä odotellessa juttumies Jaakko Ylitalo kertoi lapsuuden pitkistä työpäivistä heinäniityillä, risusavotoissa, nuottakalastuksessa ja uitoissa. Pikku savusaunan lauteille mahtuu 3-4 henkeä. Naisia sinne ahtautui tikkuihin ensilöylyihin kuusi. Pukeminen ja peseminen tapahtuvat pihalla.

Kun sitten Denis ranskalaisen rohkeasti kahlasi uimaan virtaavaan kylmään Meltausjokeen, pitikös flunssaisen Maran seurata mukana. Reippaasta kokemuksesta sai rytmihäiriön ja kuumeen useammaksi päiväksi.

Lappalaiset

Saame on suomensukuinen kieli, mutta sen murteiden puhujat poropaimentolaiset eivät ymmärtäneet etelästä tulleiden lappilaisten kieltä. Väestömääristä ei ole tarkkaa tietoa 1600 -luvulle ulottuvissa kirkonkirjoissa, koska Sodankylän takaa kierteleviä *lappare* ei aina rekisteröity toisin kuin Kemistä eränkävijöinä tulleita ja asettuneita *nybyggare*.

Käräjöpöytäkirjoista näkyy, että heillä oli Lapin ja Lannan rajalla, kuten Unarissa, toistuvia kiistoja siitä, monellako nuotalla järvellä sai kalastaa. Monen sukupolven Unarin lappilaisen Jaakon mielestä 1970 -luvulla herännyt alkuperäiskansapuhe olisi romanttisesti keksittyä. Samoja ihmisiä, eri kielisinä ja sitten sekoituneina, on pohjoisessa asunut iät ja ajat.

Aikoinaan jokea myöten nousi runsaasti lohja ja taimenia ja järvissä hauet kasvoivat suuriksi. Runsaat haukisaaliit kuivattiin kevätuuulissa ja auringossa kapakaloiksi, jotka kuljetettiin jokia ja Pohjanlahtea pitkin Tukholmaan. Rasvaton hauki oli helpompi kuivata kuin lohi. Iso osa saaliista meni veroina kruunulle, joka sitten myi kuivan kalan edelleen hyvään hintaan paastoruoaksi katolilaisille Saksaan ja Ranskaan.

Unarinkönkään kalastuspaikka jäi jossakin vaiheessa autioksi, ja sen sai kymmenen asu-
mattoman vuoden jälkeen kuka vaan ottaa kodikseen. Tarinan mukaan sinne asettui saamenkielinen Aikasarrion perhe. Pakanallisia Aikion ja Sarren nimiä ei kuitenkaan merkitty kirkonkirjoihin. Isän ja poikien ollessa pyyntiretkellä kemiläiset tulivat jokea pitkin ja polttivat rakennukset ja niiden mukana äidin ja pienen tyttären. Palattuaan isä järkyttyi perin pohjin. Pojat totesivat, ettei järkensä menettänyt pärjää erämaassa ja päättivät isänmurhasta. Kumpikaan ei suostunut yksin tekoon, niinpä he asettuivat vastarannan kivelle, mistä yhteislaukaus tappoi hullun isän. Pojat huomasivat, että paikalla alkoi kummitella. Luusua niminen poika muutti järven etelärannalle ja Kallatsa pohjoisrannalle Unarinjärven tulevien kylien ensimmäisinä asukkaina.

Hyväkuntoinen 75 -vuotias Jaakko kertoi näitä juttuja Unarista. Hän oli opiskellut myös historiaa ja tehnyt gradun kotikylänsä elämästä. Sotien jälkeen metsäkämpillä asui puunkaadon ja uiton töissä yli 600 miestä melkein ympärivuotisesti. Miljoona kuutiota puuta, ison sellutehtaan vuositarve, uitettiin toukokuun jäidenlähdistä juhannukseen mennessä Meltausjoesta Ounasjokeen, jotka ovat vielä vapaita. Rovaniemeltä etelään on rakennettu padot ja voimalaitokset Kemijokeen.

Unarissa oli 1960 -luvulla kolme kauppaa, nyt ei yhtään ja vain 50 asukasta. Kieringissä on 120 asukasta. Teijan yhdistetty kioski, kauppa, majoitusvastaanotto, kahvila ja huoltoasema ja Ylämaan pihvikarja sekä maalämpö ja aurinkopanelit katolla kertovat ahkerasta yrittämisestä. Kieringin maalaismarkkinat syyskuun alussa houkuttavat yli 3 000 vierasta.

Lievä ajatuksellinen ristiriita on siinä, että korsiravinnolla vapaana elävien Ylämaan nautojen luomulihaa ja lomakeskuksen ekologisuuksutta keuhuttiin, mutta samalla mainostettiin erikoistumista moottorikelkkaileviin turistiryhmisiin. Kierinki ei voi kilpailla Levin ja Ylläksen kanssa laskettelijoista ja hiihtäjistä. Kalastajia ja metsästäjiä käy pienemmissä porukoissa. Firmojen kokouksille on hyvät puitteet, tosin aika matkan päässä. Hyvin kaikki toimi coccyx-porukalle, vieraat mukaan lukien kahdeksankymmenelle hengelle.

Murea liha

Kierinkiin tultua syötiin lihasoppaa, illalla oli lihapullia ja muusia, mikä oli maukkain tarjotuista ruoista, lauantain juhlaillallisella liha oli fileenä, sunnuntain retkelle Teija ja miehenä olivat tuoneet grillin naudankäristystä varten. Se oli puolukkahillolla ja muusilla parempaa kuin yleensä sitkeä poronkäristys.

Koska tilateurastusta ei enää sallita, pitää lempeät vapaana laiduntaneet Ylämaan naudat ahtaa rekkoihin satojen kilometrien matkalle ja teurastomokarsinojen meluun ja tönimiseen.

Pelästyneen eläimen adrenaliinimyrsky täyttää lihakset maitohapolla, joka jättää ne koviksi ja stressin makuisiksi. Meille tarjotut mureat lihat oli saatu nopean kotitarveteurastuksen ja yli 40 päivän riiputuksen jälkeen. Laitosteurastus säädettiin pakolliseksi Hullun lehmän taudin pelosta eikä aivoja tai hermoja saa käyttää. Osso bucco pihvejä ei enää voi valmistaa, koska niissä on halkaistun nikaman keskellä selkäydintä. Kuitenkaan Pohjoismaissa teuras-aivoista kerätyissä näytteissä ei ole löytynyt BSE taudinaiheuttajaa.

Metsästäjät tietävät, että haavoittunut hirvi tai peura hättäntyy paetessaan ja liha menee pilalle. Tänä vuonna hirvien kiima on myöhässä eikä sen hormonikiikkon aikana kannata aloittaa jahtikautta. Stressittömän tarpeeksi riippuneen pihvin tuntee vakuumpakkauksestakin sen pehmeystä. Sormella painamalla lihaan jää kuoppa.

Matkakirjeeseen innostui Martti Hyvönen